

БЕЛАРУСКІЯ ВЫБАРЫ Ў ПОЛЬШЧЫ — 2002

Міхась Андрасюк

Разглядаючы вынікі апошняга перапісу насельніцтва (2002 год), можна сказаць, што ў Польшчы жыве 48 тысяч беларусаў, у тым ліку 46 тысяч — у Падляскім ваяводстве. Беларусы кампактна засяляюць тры рэгіёны Беластоцчыны: горад Беласток і ўсходнюю частку Беластоцкага павета, горад Бельск-Падляскі і ўсходнюю частку Бельскага павета, горад Гайнаўку і Гайнаўскі павет. Кампактнасць насельніцтва стварае спрыяльныя варункі для самастойнага ўдзелу ў выбарах, перш за ўсё ў мясцовае самакіраванне. Пачынаючы з 1989 года польскія беларусы гэтую магчымасць скарыстоўваюць.

Апошнія выбары ў мясцовае самакіраванне адбыліся ў Польшчы 27 кастрычніка 2002 года. Як і раней, беларускія выбарчыя камітэты прынялі ў гэтых выбарах удзел, але трэба сказаць — таксама згодна з традыцыяй — не змаглі аб'яднаць у сваіх спісах усіх кандыдатаў ад беларускага асяроддзя.

Размовы пра ўдзел у выбарах пачаліся вясной 2002 года. Абмяркоўваліся два асноўныя варыянты: самастойны выбарчы камітэт у маштабе ваяводства або, як і чатыры гады раней, лакальныя камітэты ў паасобных мясцовасцях.

Як першы (май 2002), абнавіўся Беларуска-народны выбарчы камітэт (БНВК) у Гайнаўцы. У гэтым мястэчку на ўскраіне Белавежскай пушчы — тэарэтычна — самыя лепшыя ўмовы для беларускай, таксама выбарчай дзейнасці. 65% насельніцтва складаюць праваслаўныя (у падляскай рэчаіснасці ўсё яшчэ функцыянуе стэрэатып: каталік — паляк, праваслаўны — беларус, рускі), таму і Беларуска-народны выбарчы камітэт можа разлічваць на значную грамадскую падтрымку. Ініцыятарамі БНВК былі актуальныя дэпутаты ў раду горада і павета, а таксама Беларуска-народны форум самакіравання ў Рэспубліцы Польшча — няўрадавая арганізацыя, што ўзнікла напрыканцы 2001 года.

У водгук гайнаўскай ініцыятыве ў Беластоку быў скліканы Форум меншасцей Падляшша. Заснавальнікамі выступілі праваслаўныя брацтвы, Беларускае грамадска-культурнае таварыства і Саюз украінцаў Падляшша. Запрашэнне атрымалі таксама Беларуска-народны саюз і гайнаўскі Беларуска-народны выбарчы камітэт. І Саюз, і БНВК запрашэнне прынялі, спадзеючыся на ўзнікненне агульнападляскага камітэта як шырокай, праваслаўна-беларускай кааліцыі. Ад Беларускага саюза — а для гэтай арганізацыі нацыянальны фактар заўсёды меў першапачатковае значэнне — была нават згода адступіць ад прыметніка «беларускі» ў назве камітэта. Як кажуць — «для добрае справы». Абы толькі той камітэт узнік. Аднак з боку ініцыятараў Форума ўсё мацней адчувалася цяга да кааліцыі з агульнапольскай партыяй Саюзам левых дэмакратаў (СЛД). Асноўны аргумент — вельмі добрая каціроўка гэтай партыі ў давыбарчых рэйтынггах, што ў сваю чаргу стварае карысныя перспектывы таксама праваслаўным і беларускім кандыдатам ад спіса СЛД.

У канчатковым разліку кандыдаты Форума меншасцяў Падляшша былі ўключаны ў спісы Саюза левых дэмакратаў (5 асоб — у раду горада Беластока, 1 асоба — у Соймік). Кандыдатам у Соймік ад гэтай партыі (як яе сябра) стаў таксама старшыня Беларускага грамадска-культурнага таварыства.

Выбары ў Беластоку

Калі стала вядома, што пад апекай Форума меншасцяў Падляшша не ўзнікне незалежны агульнападляскі праваслаўны ці беларускі камітэт, Беларуска-народны саюз выйшаў з гэтай арганізацыі і пачаў самастойна рыхтавацца да выбараў. Вельмі хутка быў скліканы Беларуска-народны выбарчы камітэт, які вы-

ставіў сваіх кандыдатаў у Раду горада (36 асоб) і ў Падляскі соймак¹ (21 асоба). Паколькі выбарчы закон упершыню даваў грамадству магчымасць непасрэдна абіраць войтаў, бурмістраў і прэзідэнтаў гарадоў, Беларускі камітэт скарыстаў і гэта. Беларускім кандыдатам на прэзідэнта Беластока стаў прафесар Антон Мірановіч. Калі рэальна ацаніць нацыянальную структуру горада, спадзяванняў на выйгрыш не было. Балатаваўся Антон Мірановіч больш як сімвал, як доказ паўнацэннай беларускай прысутнасці ў Беластоку. Усё-такі вынік беларускага кандыдата атрымаўся зусім прыстойны — 4956 галасоў — пяты ў адзінаццаціасобовай групе кандыдатаў.

На выбарах у Раду горада Беластока Беларускі камітэт набраў 3498 галасоў (4,87%). У спаборніцтве пятнаццаці камітэтаў заняў пятае месца, але мандатаў у Радзе не атрымаў. Згодна з выбарчым законам, дэпутацкія мандаты прыналежаць толькі тым камітэтам, якія набяруць як мінімум 5% галасоў.

Вынікі выбараў у Раду горада Беластока

Камітэт	Галасы	Дэпутаты
Саюз левых дэмакратаў (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	19 153	10
Ліга польскіх сем'яў (Liga Polskich Rodzin)	16 626	8
Права і справядлівасць (Prawo i Sprawiedliwość)	12 658	5
Беластоцкае пагадненне правых (Białostockie Porozumienie Prawicy)	10 585	5
Беларускі выбарчы камітэт (Białoruski Komitet Wyborczy)	3 498	0

Беларускаму выбарчаму камітэту не хапіла 90 галасоў, каб перасячы парог 5% і прыняць удзел у падзеле дэпутацкіх білетаў. Магчыма, што ў радзе горада знайшоўся б адзін дэпутат. Кандыдаты Форума меншасцяў Падляшша па спісах СЛД набралі больш за 6500 галасоў, у раду ўвайшлі 4 асобы. Тэарэтычна, калі б аб'яднаць усе галасы, праваслаўна-беларуская кааліцыя магла б разлічваць на 5 мандатаў у Радзе.

На выбарах у Соймак Беларускі выбарчы камітэт паставіў сваіх кандыдатаў у трох акругах, там, дзе ў значнейшай колькасці пражывае беларускае насельніцтва: акруга № 5 (паветы Монецкі, Сакольскі, Гайнаўскі, Беластоцкі) — 7502 галасы, акруга № 4 (паветы Замброўскі, Высокамазавецкі,

Сямятыцкі, Бельскі) — 5570 галасоў, акруга № 1 (горад Беласток) — 2472 галасы.

Вынікі выбараў у Соймак Падляскага ваяводства

Камітэт	Галасы	Дэпутаты
Саюз левых дэмакратаў (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	75981	9
Ліга польскіх сем'яў (Liga Polskich Rodzin)	69095	7
Кааліцыя Грамадзянская платформа — Права і справядлівасць (Koalicyjny Komitet Wyborczy Platforma Obywatelska — Prawo i Sprawiedliwość)	61027	6
Самаабарона (Samoobrona)	60790	5
Польская сялянская партыя (Polskie Stronnictwo Ludowe)	46610	3
Нашае Падляшша (Nasze Podlasie)	17157	0
Беларускі выбарчы камітэт (Białoruski Komitet Wyborczy)	15544	0

У выбарах прынялі ўдзел 18 выбарчых камітэтаў. Шосты вынік БВК можна лічыць нядрэнным, але не хапіла трох тысяч галасоў, каб перасячы пяціпрацэнтны парог і такім чынам прыняць удзел у падзеле мандатаў. У Соймак увайшлі два беларусы (старшыня БГКТ і прадстаўнік ад праваслаўнага брацтва), якія балатаваліся са спіса СЛД. Праваслаўны і беларускі кандыдаты па спісах СЛД набралі больш за 8 тысяч галасоў.

Беларускі выбарчы камітэт не здолеў змясціць сваіх кандыдатаў ні ў Раду горада, ні ў Соймак. Але ўдзел у выбарах не можна назваць безвыніковым. Як ні лічыць, у горадзе Беластоку беларусы ўпершыню пайшлі пад сваёй шыльдай. Раней беларускія кандыдаты ў гэтым горадзе балатаваліся ад Кааліцыйнага выбарчага камітэта (1990, кааліцыя беларускіх і праваслаўных арганізацыяў) і Кааліцыйнага камітэта праваслаўных (1994). Можна сказаць — упаў пэўны псіхалагічны бастыён. Вынікі даводзяць, што нават невялікая кансалідацыя дазволіць у будучыні перасячы бар'ер 5%. У гэтых выбарах не спрыяла беларусам таксама і пазіцыя праваслаўнай царквы, якая, мабыць, упершыню адышла ад дэкларатываўнай апалітычнасці. Епархі вельмі жорстка вялі агітацыю супраць самастойнага Беларускага камітэта, затое ў карысць беларускіх і праваслаўных кандыдатаў, хто балатаваўся са спіса Саюза левых дэмакратаў.

¹ Прадстаўнічы орган Падляскага ваяводства.

Выбары ў Бельску-Падляскім

Пачынаючы з 1994 года Беларускі выбарчы камітэт у Бельску прымаў удзел у выбарах як Бельская кааліцыя (у кааліцыі з Саюзам украінцаў Падляшша і Саюзам левых дэмакратаў). Узяўшы пад увагу мясцовыя рэаліі (шчыльная кансалідацыя правых партыяў), адно такая кааліцыя давала шанец на большасць у радзе і — згодна з ранейшым законам — выбар свайго бурмістра горада. Па-іншаму атрымалася ў 2002 годзе. Да Бельскай кааліцыі далучыліся толькі Беларускі выбарчы камітэт і Саюз украінцаў Падляшша. Саюз левых дэмакратаў пайшоў да выбараў пад сваёй партыйнай шыльдай. Ранейшыя саюзнікі па кааліцыі не змаглі дамовіцца адносна кандыдата на бурмістра горада, кожны бок прапанаваў свайго прадстаўніка.

Бельская кааліцыя рэкамендавала ў раду горада 42 кандыдаты. Набралі яны 3027 галасоў (32,82%) і ў выніку атрымалі 8 мандатаў (найбольш у радзе). Аднак яе кандыдат на пасаду бурмістра, які выконваў гэтую функцыю бесперапынна з 1994 года, прайграў у непасрэдных выбарах.

Вынікі выбараў у Раду горада Бельска-Падляскага

Камітэт	Галасы	Дэпутаты
Правыя ў самакіраванні Еднасць (Prawica samorządowa Jedność)	3029	7
Бельская кааліцыя (Koalicja Bielska)	3027	8
Саюз левых дэмакратаў (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	2350	6

Бельская кааліцыя ўзяла таксама 5 мандатаў у павятовую раду. Пасля выбараў узнікла тут зусім новая сітуацыя. Беларуска-ўкраінская Бельская кааліцыя заключыла пагадненне з камітэтам правых. Ніколі раней, у ніякай мясцовасці на Беласточчыне не было афіцыйнага супрацоўніцтва між беларускімі камітэтам і польскімі партыямі правых.

Выбары ў Гайнаўцы

Беларуска-народны выбарчы камітэт згуртаваў больш-менш сто сорок кандыдатаў, якія балатаваліся ў раду горада Гайнаўка, у раду павеата, а таксама, першы раз з 1990 года, у рады ўсіх на Гайнаўшчыне гмінаў. Слабы пункт Камітэта — не меў ён свайго кандыдата на бурмістра горада, а ў васьмі гмінах Гайнаўшчыны паставіў толькі двух

кандыдатаў у войты. У горадзе Гайнаўка БНВК набраў 1640 галасоў (20,05%) і здабыў пяць мандатаў у Раду горада.

Вынікі выбараў у Раду горада Гайнаўка

Камітэт	Галасы	Дэпутаты
Саюз левых дэмакратаў (Sojusz Lewicy Demokratycznej)	2794	10
Беларуска-народны выбарчы камітэт (Białorusko-Ludowy Komitet Wyborczy)	1640	5
Нашае Падляшша (Nasze Podlasie)	1210	3
Твой горад (Twoje Miasto)	872	2
Гайнаўскае пагадненне правых (Hajnowskie Porozumienie Prawicy)	540	1

У параўнанні да ранейшых выбараў, БНВК страціў дыстанцыю да левых дэмакратаў (1998 год — 8 дэпутатаў СЛД, 7 — БНВК). Можна ўсё-такі спадзявацца, такая сітуацыя часовая. Выбары ў самакіраванне праходзілі на хвалі аграднага поспеху левых у парламенцкіх выбарах (2001 год), набрала гэтая партыя 41% галасоў. Трэба сказаць, што левыя дэмакраты самай вялікай падтрымкі дабіліся якраз на Гайнаўшчыне, і пры выбарах у самакіраванне спісы гэтай партыі большасцю запоўнілі беларусы.

Выбары ў гмінах Гайнаўшчыны

У гмінах Гайнаўшчыны 28 кандыдатаў БНВК паспяхова прайшлі выбары, аднак пра перамогу можна гаварыць толькі ў гміне Чыжы. У радзе гэтай гміны 8 з 15 месцаў занялі дэпутаты ад БНВК, а кандыдат на войта перамог у непасрэдных выбарах. Варта адзначыць, што ўсе астатнія войты прайшлі ад СЛД.

Дэпутаты Беларускага выбарчага камітэта на Гайнаўшчыне

Гміна	Дэпутаты
Белавежа	1
Гайнаўка (вясковая)	4
Дубічы Царкоўныя	4
Кляшчэлі	4
Нараўка	2
Нарва	4
Чаромха	1
Чыжы	8

Рэзюме

У 2005 годзе, згодна з выбарчым календаром, у Польшчы адбудуцца парламенцкія выбары. Ці пасля доўгай адсутнасці будзе прымаць удзел у іх самастойны камітэт беларускай нацыянальнай меншасці? Хутчэй за ўсё — так. Тым болей, што, магчыма, упершыню ўзнікаюць рэальныя перспектывы на поспех.

Саюз левых дэмакратаў — партыя, за якую ў мінулым галасавала значная частка беларускага насельніцтва, — за апошнія чатыры гады страціў ранейшае значэнне. Уяўны маналіт раскалоўся на дзве часткі (СЛД і Сацыял-дэмакратыя Рэспублікі Польшча), а шматлікія скандалы з удзелам лідэраў партыі давялі да рэзкага зніжэння грамадскай падтрымкі (41% у выбарах 2001 г., 8–10% — па актуальных рэйтынгах). Няма таксама ніякай упэўненасці, ці не пройдуць чарговыя расколы, і ў выніку СЛД увогуле знікне з палітычнай сцэны.

У выпадку, калі беларускі электарат не знойдзе ўспрымальнай для сябе палітычнае сілы, ён можа праігнараваць бліжэйшыя выбары. Такая сітуацыя назіралася падчас выбараў у Еўрапарла-

мент (2004). Прычыны тут, вядома, больш складаныя, але важным фактарам можна таксама лічыць адсутнасць беларускіх кандыдатаў у спісах польскіх партыяў. Паколькі прэферэнцыі беларускага электарату за бліжэйшыя месяцы не змяняцца, можна спадзявацца, што Беларускі выбарчы камітэт зможа паспяхова запоўніць поле, пакінутае левымі дэмакратамі.

Удзел у парламенцкіх выбарах мае таксама вялікае значэнне, улічваючы чарговыя выбары ў органы мясцовага самакіравання (2006). Такім чынам, у грамадскай свядомасці замацоўваецца ўражанне аб стабільнасці Беларускага выбарчага камітэта, ягонай невыпадковасці, ствараецца вообраз паўнаўлада ўдзельніка польскай палітычнай сцэны. У выпадку польскіх беларусаў, палітычная актыўнасць дапаўняе іншыя сферы штодзённага быцця: асвету, культуру — словам, усё, што дапамагае захаваць нацыянальную тоеснасць. Гэта мае асаблівае значэнне, улічваючы, што Вялікая Айчына ў вачах маладых людзей не ўяўляецца як дзяржава прыцягальная, перспектыўная, як дзяржава, для якое варта гэтую тоеснасць захоўваць.